

Svetogorski samostan v Provincii sv. Križa

Jože Škofljanec

Ko opazujemo življenje v Provincii sv. Križa v zgodnjem novem veku, samostan Blažene Device Marije Milosti na Sveti gori (*Conventus Beatae Virginis Mariae Gratiarum in Monte Sancto*) ne izstopa le z geografsko lego na skrajnem zahodnem robu province, pač pa tudi kot eno od treh romarskih središč, ki so jih oskrbovali frančiškani omenjene province, in hkrati kot pomembna vzgojna in študijska hiša v provincii. Svetogorski samostan je v 16. stoletju, v kritičnem obdobju za preživetje redovne skupnosti frančiškanov med Julijskimi Alpami, Dravo in Jadranom, ključno pripomogel k preživetju redovne pokrajine, ki ji je pripadal. V obdobju katoliške preнове pa opazimo, da je gmotno dobro preskrbljen samostan, ob romarski cerkvi Blažene Device Marije, z obsežnim področjem kolekture, postal eden od stebrov province.

Med frančiškanskimi samostani na Slovenskem je bil svetogorski večkrat v središču zanimanja proučevalcev delovanja Frančiškovih bratov. Ob dveh zgodovinah svetogorskega svetišča in samostana¹ iz 18. stoletja in na podlagi gradiva iz samostanskega arhiva napisani razpravi o zgodovini cerkve in samostana na Sveti gori p. Klara Pasconija² se med ključne vire za proučevanje starejše zgodovine uvršča tudi Fajdigov kronološko-zgodovinski opis Provincie sv. Križa³ z obsežnim poglavjem, posvečenim svetogorskemu samostanu. Zaradi zaprtja romarskega svetišča in ukinitve samostana v jožefinski dobi, razdejanja v prvi svetovni vojni ter prehajanja samostana med provincami v prvi polovici 20. stoletja so namreč današnjim raziskovalcem na voljo zgolj fragmenti nekdanjega samostanskega arhiva, ki jih hranita samostana na Sveti gori in Kostanjevici pri Gorici ter arhiv province v Ljubljani. Med slednjimi je ob že omenjenih dveh anonimnih zgodovinah treba omeniti še »Protokol province«⁴ z vpisi iz zadnjih desetletij 17. in prvih 18. stoletja ter pred nekaj leti najden rokopis⁵ s popisom starejšega arhiva province in sklepi kapitljev ter definitorialnih kongresov od prve polovice 17. stoletja. Avtorju te razprave pa niso znani morebitni zapisi, ki bi pričali o življenju skupnosti v svetogorskem samostanu v zgodnjem novem veku in ki bi se nahajali v arhivih samostanov oz. province, ki ji je samostan pripadal v obdobju med obema svetovnima vojnama. O svetogorskem svetišču in samostanu

¹ Arhiv Slovenske frančiškanske province sv. Križa (ASFP), IIB-12a, *Breviarium* 1776; Knjižnica Frančiškanskega samostana Kostanjevica, Kostanjevica pri Gorici (KFSK), KPSS/4643, *Breviarium* 1778.

² PASCONI 1746.

³ Knjižnica Frančiškanskega samostana Ljubljana - Center, Ljubljana (KFSL), FAJDIGA 1777, pp. 599–738.

⁴ ASFP, III-9, *Provincialni protokol* 1.

⁵ ASFP, III-8a, zbirka rokopisov, *Acta Capitularia*, s. a., rokopis (= ASFP, III-8a, *Acta Capitularia*).

so v zadnjih sto petdesetih letih pisali tudi Anton Červ,⁶ p. Angelik Tominec⁷ in p. Pavel Krajnik.⁸ Ob naštetem je pri proučevanju vpetosti svetogorskega samostana v Provincio sv. Križa treba upoštevati tudi arhivsko gradivo, ki je nastalo pri poslovanju vodstva province (provinciala, definitorija in kapitljev) in ga hrani arhiv province v Ljubljani. Razmere v provinci v obravnavanem obdobju so opisane v disertaciji⁹ avtorja tega prispevka, za področje vzgoje in šolanja redovnih kandidatov v provinci, kjer je svetogorski samostan odigral pomembno vlogo, pa je pomembno opozoriti na študiji p. Emanuela Hoška¹⁰ in prispevek br. Mirana Špeliča¹¹ v tematski številki *Acta Ecclesiastica Sloveniae*.

Temelji notranje organiziranosti in ureditve redovne skupnosti so bili pri manjših bratih oblikovani v prvih desetletjih obstoja skupnosti. Struktura, ki je v svoji osnovi centralizirana, se opira na službe predstojnikov samostana (gvardijan), province (provincialni minister) in reda (generalni minister).¹² Red je bil že v zgodnji fazi razdeljen na province in Frančišek je nalogo dejanskega vodenja bratov prenesel na provincialne ministre.¹³ Provinca je pri frančiškanih (OFM) tako do danes ostala dejanska skupnost, v katero brat vstopi, se v njej kot redovnik oblikuje, deluje in se ga tudi po smrti člani province spominjajo v molitvi.¹⁴

Hrvaško-kranjska Provinca sv. Križa (*Provincia Croatiae-Carnioliae s. Crucis*), kot se je imenovala redovna pokrajina v času kronanja svetogorske milostne podobe, je nastala leta 1514 z delitvijo nekdanje Vikarije Bosne na Vikarijo srebreniško Bosno (*Vicaria Bosnae Argentinae*), ki je združevala samostane na ozemlju pod oblastjo otomanskega sultana, in Vikarijo hrvaško Bosno (*Vicaria Bosnae Croatiae*), ki je združevala samostane na ozemlju krščanskih vladarjev (Hrvaško-ogrskega kraljestva, Beneške republike in Dubrovniške republike). Vikarija hrvaška Bosna, ki je bila ob delitvi reda manjših bratov na observante (frančiškane) in konventualce (minorite) v letu 1517 povzdignjena v status province, je zaradi turških pustošenj in novih osvajanj ozemelj na zahodnem delu Balkana v prvih desetletjih svojega obstoja izgubila kar 43 samostanov (od Beograda na vzhodu do Modruša na zahodu). Od prvotnih sta se ohranila le obmorska samostana v Senju in na Trsatu. Ob pomoči hrvaškega plemstva so se bratje naselili na samem zahodnem robu Hrvaške v Samoboru (1525–1527), Brdovcu (pred 1527), pri sv. Lenartu v Kotarih (pred 1531) in v Radekovu (po 1521).¹⁵ Ob verjetno precejšnjem zmanjšanju števila članov provinca z le nekaj samostani ne bi mogla ohraniti svoje samostojnosti.

⁶ ČERV 1909.

⁷ TOMINEC 1929.

⁸ KRAJNIK 1989; KRAJNIK 1990.

⁹ ŠKOFLJANEC 2008.

¹⁰ HOŠKO 2002, pp. 311–331; HOŠKO 2013.

¹¹ ŠPELIČ 2010.

¹² ETZI 2007, p. 15.

¹³ ESSER 1970, p. 64; cf. ETZI 2007, pp. 31–33, 36–37, 158–160; MERLO 2007, pp. 79–80.

¹⁴ *Constitutiones* 2016, *Constitutiones* Arct. 37, 81–82, 148–159; *Statuta* Arct. 18, 90, 94, 98, 103.

¹⁵ Cf. ŠKOFLJANEC 2008, pp. 33–34.

Zato je, podobno kot so to storile tudi province na Madžarskem,¹⁶ sredi šestega desetletja 16. stoletja zaprosila sosednji – dalmatinsko in avstrijsko provinco –, da bi ji odstopili nekaj samostanov. Kapitelj slednje je leta 1559 odobril izročitev ljubljanskega in novomeškega samostana Provincii sv. Križa, leto kasneje pa ji je samostan v istrskem Pazinu prepustila Provinca sv. Hieronima.¹⁷ S širitvijo Provincie sv. Križa v notranjeavstrijske dežele je bilo omogočeno tudi ustanavljanje novih samostanov na tem ozemlju in svetogorski je bil prvi med njimi.

V kontekstu omenjene širitve province in prihoda bratov na Sveto goro moramo najprej omeniti, da do načrtovanega prevzema ljubljanskega samostana ni prišlo. Med pogoji za prevzem samostana je vodstvo avstrijske province navedlo tudi privolitev meščanov,¹⁸ in ob razmahu protestantizma v kranjski prestolnici smemo sklepati, da so člani ljubljanskega mestnega sveta nasprotovali prihodu večjega števila katoliških redovnikov v mesto. Pobudo frančiškanov, da bi se smeli naseliti pri cerkvi na Sveti gori, moremo tako razumeti tudi v kontekstu iskanja primerne okolja, ki bi zagotovilo preživetje večjega števila bratov in utrditev province v notranjeavstrijskih deželah. Romarsko svetišče, ki so ga obiskovali številni verniki, ne le iz bližnje okolice Gorice, pač pa tudi iz bolj oddaljenih krajev (iz Furlanije, Krasa, Tržaškega, Istre, s Kranjske pa tudi s Koroške in Štajerske, Hrvaške in Dalmacije)¹⁹ je ponujala upanje za uresničitev prizadevanj po ohranitvi province.

Ključno vlogo pri prihodu frančiškanov na Sveto goro je odigral nadvojvoda Karel. Ta je v pismu, naslovljenem na glavarja Gradiške in upravitelja Goriške, 11. septembra 1565, z Dunaja sporočil, da se je odločil ugoditi prošnji bratov frančiškanov Provincie hrvaške [Bosne] in jim izročiti cerkev naše ljube Gospe na Gori pri Gorici nad Solkanom (*Unser Frauen Kirchen am Berg bey Görz ob Salkhan gelangen*). Naselitev frančiškanov na Sveti gori pa ni potekala povsem brez zapletov. Na to lahko sklepamo iz novega nadvojvodovega pisanja uradnikom v Gorici, poslanega 5. aprila 1566 iz Gradca, v katerem zahteva, naj bo po njegovi volji svetogorska cerkev izročena bratom frančiškanom, ki smejo za potrebe zagotavljanja potreb po živežu, v skladu z običaji, zbirati miloščino, tj. opravljati kolekturo v okoliških krajih. V namen izročitve romarske cerkve frančiškanom je bila imenovana tudi posebna komisija.²⁰ Ker je bilo pred prihodom frančiškanov iz svetogorske cerkve odpeljanih več paramentov in druge lastnine svetogorske cerkve, je papež Pij V. 1. februarja 1566 na prošnjo frančiškanov naročil oglejskemu patriarhu in njegovim namestnikom v habsburških deželah, naj poskrbijo, da bo odtujeno vrnjeno frančiškanom svetogor-

¹⁶ LÖFFLER 1970, p. 99.

¹⁷ Cf. ŠKOFLJANEC 2008, p. 45.

¹⁸ Arhiv (nekdanje) Avstrijske frančiškanske province sv. Bernardina, Dunaj (AAFP), Cista 13, Fasc. B, No. 35; Pismo avstrijskega provinciala za Petra s Klisa z dne 15. apr. 1559.

¹⁹ PASCONI 1746, p. 6; cf. ČERV 1909, p. 31.

²⁰ KFSL, FAJDIGA 1777, pp. 611–613; KFSK, KPSŠ/4643, *Breviarium* 1778, pp. [70–73]; cf. ČERV 1909, pp. 16–17.

skega samostana.²¹ Vsebinsko podobno naročilo je nato svetnim oblastem v septembru 1567 poslal tudi nadvojvoda.²² Nadvojvoda Karel je tudi v naslednjih letih stal frančiškanom ob strani in jih leta 1574 sprejel pod svojo zaščito. To je ponovil še leta 1583,²³ za njim pa so vse do prve polovice 18. stoletja pravice svetogorskih frančiškanov in njihovo zaščito potrjevali, pa tudi dodajali nekatere nove pravice (sečnjo za potrebe kurjave, oprostitev mitnin, izbiro gostilničarjev na Sveti gori) vsakokratni Karlovi nasledniki.²⁴

Svetogorski samostan je kmalu po ustanovitvi pomembno prispeval h krepitvi province in njene usidranosti v notranjeavstrijski prostor. Ko je v začetku sedemdesetih let 16. stoletja ljubljanskemu samostanu grozila opustitev redovnega življenja, je na zahtevo nadvojvode Karla ljubljanski škof Konrad Adam Glušič iskal redovnike, ki bi se bili pripravljeni naseliti v ljubljanskem samostanu. Kot je sam nadvojvoda opozoril škofa Glušiča, so bili za to primerni patri, večji slovenskega in hrvaškega jezika, v svetogorskem samostanu.²⁵ Po daljših dogovarjanjih o gmotnem vzdrževanju bratov v ljubljanskem samostanu sta bila nato v letu 1573 s Svete gore v Ljubljano poslana dva brata.²⁶ Tako je svetogorska redovna družina omogočila preživetje ljubljanskemu samostanu, ki je v naslednjem stoletju postal središče province.

Samostan na Sveti gori lahko že v 16. stoletju uvrstimo med pomembnejše samostane v provinci; ta status pa je ohranil vse do obdobja razsvetljenega absolutizma. Tak položaj v provinci je bil v največji meri pogojen z romarskim značajem cerkve na Sveti gori, deloma pa tudi z njegovo odmaknjenostjo od večjih naselbin. Od štirinajstih samostanov, ki jih je v letu kronanja svetogorske podobe Device Marije štela Provinca sv. Križa, so bili trije: Trsat, Sveta gora in Nazarje, postavljeni ob romarskih svetiščih. Pri vseh treh pa lahko opazimo nekatere skupne značilnosti, ki so bistveno opredeljevale njihovo vlogo v provinci. Na prvem mestu je vloga šolske oz. vzgojne hiše. Slovesnost bogoslužij ob romarskih shodih je gotovo povzdignilo že samo večje število sodelujočih redovnih kandidatov in mlajših sobratov, hkrati pa je boljša gmotna preskrbljenost samostanov ob romarskih središčih olajšala gospodarsko vzdržnost preživljanja večje samostanske družine. V zvezi s preskrbo samostanov pa moramo omeniti tudi območje kolekture – zbiranja miloščine v kmetijskih pridelkih in tudi obrtniških izdelkih. To je bilo pri vseh treh omenjenih romarskih hišah nadpovprečno veliko in je v precejšnji meri sovpadalo z geografskimi območji, s katerih so romali k samostanskim romarskim svetiščem. Statuti province iz leta 1617 tako določajo, naj bo poskrbljeno za primerno preskrbo samostana, v kateri je nastanjen

²¹ ASFP, 1, Sveta gora 17; objava prevoda v KRAJNÍK 1999.

²² KFSL, FAJDIGA 1777, pp. 615–616; KFSK, KPŠŠ/4643, *Breviarium* 1778, p. [73].

²³ 1574, feb. 25., Gradec, prepis v KFSL, FAJDIGA 1777, p. 624; objava v PASCONI 1746, pp. 14–16.

²⁴ KFSL, FAJDIGA 1777, pp. 625–629; KFSK, KPŠŠ/4643, *Breviarium* 1778, pp. [73–76]; cf. PASCONI 1746, pp. 17–20; ČERV 1909, pp. 18–21.

²⁵ Nadškofjski arhiv Ljubljana, Ljubljana (NŠAL), KAL šk. 35, dopis z dne 30. 5. 1571.

²⁶ Arhiv republike Slovenije (ARS), AS 1, šk. 39, pp. 23–46.

noviciat.²⁷ Ob dobri gmotni preskrbljenosti pa je bila gotovo tudi mila klima na Goriškem tisti dejavnik, ki je prispeval k temu, da je najprej svetogorski samostan postal okrevališče za bolne in onemogle člane province, kasneje pa je bil v ta namen zgrajen hospic, podružna hiša svetogorskega samostana, v Solkanu. Ker nam niso dostopne tabele služb v provinci za obdobje pred letom 1678, ne moremo popolnoma zanesljivo ugotoviti, kdaj v prvih treh četrtinah 17. stoletja je svetogorski samostan gostil redovne novince in študente ter njihove magistre in lektorje.

Prvotno je Frančišek sprejemal brate, ki mu jih je Gospod poslal. A na poziv papeža Honorija III. je po zgledu na druge redovne skupnosti v Vodilo²⁸ vključil določilo o letu preizkušnje pred vstopom v red – noviciatu.²⁹ Štiri desetletja kasneje so narbonske konstitucije določile, da morajo biti novici znotraj redovne pokrajine zbrani v enem ali dveh samostanih in zaupani vodstvu uradno imenovanega magistra novincev.³⁰ V duhu odlokov tridentinskega koncila sta papeža Sikst V. in Klemen VIII. natančneje določila pravila življenja redovniških kandidatov v noviciatu. Novinci so se v tem letu privajali redovniškemu življenju in disciplini ter ceremonialom, kar je vključevalo tudi petje. Podrobneje so spoznavali Vodilo in z njim povezane papeške odločbe. V prvi vrsti pa je bilo leto noviciata namenjeno duhovni in moralni formaciji bodočega redovnika.³¹ Ob posebnih določbah generalnih statutov, ki so urejale življenje v obdobju noviciata, jih najdemo tudi v statutih Province sv. Križa, sprejetih leto po kronanju svetogorske podobe. Povsem so bili prepovedani stiki novincev z laiki in člani drugih redov, omejeni pa tudi s preostalimi člani samostanske skupnosti, zapuščanje samostana je bilo dovoljeno zgolj ob dovoljenju magistra in gvardijana ter ob liturgičnih opravilih, na primer ob procesijah. Za nespoštovanje pravil je bila določena kazen posta ob kruhu in vodi, ob ponavljajočih prestopkih pa je lahko kandidata doletela tudi izključitev. Kandidati se v času noviciata tudi niso smeli posvečati študiju (filozofije in teologije), temveč zgolj Vodila in načelom redovnega življenja. Za magistra novincev statuti določajo, naj bo moder, diskreten, ponižen, več krščanske doktrine in Vodila.³² Občasno je vodstvo province sprejemalo tudi dodatne sklepe, povezane z življenjem v noviciatu. Tako je v letu 1685 določilo, naj se novinci tudi v času noviciata učijo petja in igranja na orgle.

Samostan na Sveti gori srečamo v virih kot kraj noviciata prvikrat v letu 1610. Kapitelj province, ki je potekal sredi januarja, je sprejel sklep, naj bosta hiši, v katerih bo imela provinca noviciat, samostana na Trsatu in Sveti gori.³³ Naslednja pomembna omemba v virih, ki je povezana s svetogorskim samostanom kot vzgojno hišo,

²⁷ AAPD, Cista 13, Fasc. B, No. 13, §13.

²⁸ Cf. *Spisi* 1982, I FVod 2, 7.

²⁹ ESSER 1970, p. 152; ETZI 2007, p. 40.

³⁰ MOORMAN 1988, p. 149.

³¹ IRIARTE 2013, pp. 261–263.

³² *Statuta* 1719, Cap. II, Par. I.

³³ ASFP, III-8a, *Acta Capitularia*, p. 279.

je v sklepih definitorija iz junija 1631.³⁴ V njih je zapisano, naj se študij (filozofije) nadaljuje na Sveti gori, na predlog dveh bratov diskretov (svetovalcev gvardijana), pa naj se razmisli o spremembi sedeža noviciata. Sama selitev študija na Sveto goro se je verjetno zgodila po požaru, ki je v marcu 1629 hudo prizadel samostan na Trsatu.³⁵ Kljub temu da ne moremo z gotovostjo locirati sedeža noviciata, je zelo velika verjetnost, da mu je nudil zavetje prav samostan na Sveti gori. Ob poškodovanem trsaškem samostanu bi bila za vzgojni hiši verjetno primerna tudi ljubljanski in morda novomeški samostan, a vsaj za slednjega vemo, da vsebinsko bogate samostanske kronike o noviciatu v Novem mestu v prvi polovici 17. stoletja ne poročajo. Zagotovo pa je svetogorski samostan gostil noviciat v času okoli leta 1640, saj je tega leta definitorij ponovno sprejel sklep, naj bosta noviciata na Sveti gori in na Trsatu.³⁶

Čeprav je sv. Frančišek Asiški želel le živeti po evangeliju,³⁷ je sprejel in dovolil tudi proučevanje teologije, ki je bila nujna za pridiganje, ki se ni omejevalo le na oznanjanje odrešenja in opominjanje k spokornosti. Manjši bratje so kmalu postali študentje in učitelji več evropskih univerz, kjer so ustanovili svoje študijske hiše.³⁸ V skladu s prizadevanji tridentinske prenovе cerkve so tudi frančiškani ob koncu 16. in v začetku 17. stoletja uredili šolanje, ki je bilo potrebno za opravljanje različnih služb v redu. Potridentinska ureditev izobraževanja je v frančiškanskem redu delila šole po vsebini in statusu.³⁹ Po vsebini so to bile šole gramatike, filozofije in teologije, po statusu pa provincijske (*Studia provincialia*) in generalne (*Studia generalia*).

Naloga šol gramatike je bila omogočiti kandidatu pridobitev osnovne humanistične izobrazbe in dovolj visok nivo znanja latinskega jezika, v katerem je potekalo izobraževanje na šolah filozofije in teologije. Generalni minister Bonaventura Poerius je ob koncu 17. stoletja natančneje določil potek, način in obseg poučevanja na redovnih filozofskih in teoloških šolah. Lektorji filozofije so morali tako v treh letih obdelati celoten program študija, ki je obsegal področja logike, fizike, metafizike, nauka o duši, o nastajanju in razpadanju ter, če jim je čas to dopuščal, tudi o vesolju, svetu in atmosferskih pojavih. Lektorji so morali imeti s svojimi študenti razprave, ki so temeljile na zapisanih tezah, tedensko, mesečno ali najmanj letno. Ob koncu študija so potekale javne razprave v cerkvi. Lektor, ki bi se ne držal teh pravil, ni smel kandidirati na natečaju za lektorja teologije.⁴⁰ Statuti province so v letu 1719 nekoliko prilagodili potek študija filozofije in ga iz treh let skrajšali na dve, lektorjem pa je bilo naloženo, da morajo imeti razprave trikrat tedensko.⁴¹ Podobno kot za študij filozofije je bila tudi vsebina študija teologije opredeljena z odloki redovnega vodstva, način izvajanja pa po-

³⁴ Ibid., p. 387.

³⁵ KFSL, FAJDIGA 1777, pp. 504–505; GLAVINIĆ 1648, p. 61–65.

³⁶ ASFP, III-8a, *Acta Capitularia*, p. 289.

³⁷ »*Vivere secundum formam sancti Evangelii*« (Spisi 1982, FOp 17).

³⁸ Cf. MOORMAN 1988, pp. 91–92, 123–124; MERLO 2007, pp. 112–122.

³⁹ Podrobneje o frančiškanskem redovnem šolstvu: HOŠKO 1985; ŠKOFLJANEC 2008; HOŠKO 2013.

⁴⁰ *Chronologia* 1718, p. 267.

⁴¹ *Statuta* 1719, Cap. V, Par. II. Arct. 4; objava in prevod v ŠPELIČ 2010, pp. 223, 227.

drobneje z odločitvami vodstva province in določbami statutow province. V celotnem potridentskem obdobju je študij dogmatične teologije na frančiškanskih redovnih šolah potekal v skladu s sholastično metodo, in sicer so morali lektorji obdelati vsebino štirih knjig Sentenc Petra Lombarda v skladu z razlago Janeza Dunska Skota,⁴² kar je bilo določeno tudi s statuti Province sv. Križa.⁴³ Ločeno od študija dogmatične teologije pa je potekal študij moralne teologije, ki je najprej temeljil predvsem na kazuistiki oz. študiju primerov, kasneje pa je vključil tudi obravnavo četrte knjige Lombardovih Sentenc in sredi 18. stoletja še Reiffenstulovo delo *Theologia Moralis*.⁴⁴ V nasprotju s študenti dogmatične teologije so se morali študentje moralne teologije po posvečenju odreči službam pridigarjev (in lektorjev) ter so opravljali predvsem službe spovednikov.⁴⁵ V sklepih, sprejetih na kapitljih in srečanjih definitorija, lahko ob določitvah samostanov, v katerih naj potekajo študiji filozofije, teologije in moralne teologije ter imenovanja lektorjev na teh šolah, občasno zasledimo tudi imenovanja lektorjev za nekatera druga področja, in sicer za kanonsko pravo, Vodilo, mistično teologijo, kazuistiko. V nekaj tabelah province pa so imenovani bratje, ki bodo zadolženi za izvajanje vaj pridiganja. Vodstvo province je namreč že leta 1679 določilo, naj se študentje tako filozofije kot teologije tedensko vadijo v pridiganju.⁴⁶

Začetki študija v Provincii sv. Križa segajo v zadnje desetletje 16. stoletja, ko je bil na Trsatu vzpostavljen študij gramatike, kmalu za tem pa tudi filozofije.⁴⁷ Samostan je ostal središče province in tudi središče šolstva v provinci do požara marca 1729. Kot je že bilo omenjeno, lahko prav v povezavi z omenjenim požarom razumemo selitev študija filozofije na Sveto goro. Sklep definitorija iz leta 1731⁴⁸ jasno kaže, da je svetogorski samostan gostil lektorje in študente pred tem, torej najkasneje v šolskem letu 1630/31; verjetneje pa še prej – v šolskem letu 1629/30. Pri obravnavani selitvi ne gre spregledati dveh pomembnih dejavnikov. Provinca v tem obdobju ni razpolagala z večjim številom samostanov, ki bi lahko gostili redovno šolo. Večina samostanov v hrvaškem delu province je bila manjša. Samostan v Ljubljani pa je bil v začetku 17. stoletja v precej slabem stanju. Nekaj popravil je bilo sicer izvedenih po letu 1612, a v jedru je samostan do povečanja v začetku zadnje četrtine stoletja ostal nespremenjen.⁴⁹ Podobno kot ljubljanski je tudi novomeški šele v zadnji četrtini 17. stoletja doživel povečanje. V nasprotju z omenjenima dvema samostanoma pa je bil samostan na Sveti gori povečan že v začetku dvajsetih let 17. stoletja, ko je bil predstojnik samostana p. Bonaventura Žbona (*Spona*).⁵⁰ Poleg tega je bil svetogorski

⁴² Hoško 1985, pp. 210–211.

⁴³ *Statuta* 1719, Cap. V, Par. II. Arct. 2; objava in prevod v ŠPELIČ 2010, pp. 223, 227.

⁴⁴ Hoško 2013, pp. 282, 289; ŠPELIČ 2013, p. 300.

⁴⁵ KFSL, FAJDIGA 1777, p. 167; IRIARTE 2013, p. 247.

⁴⁶ ASFP, III-9, *Provincialni protokol* 1, p. 39.

⁴⁷ Cf. Hoško 2002, pp. 311–312; ŠKOFLJANEC 2008, pp. 103–105; ŠPELIČ 2013, p. 210.

⁴⁸ ASFP, III-8a, *Acta Capitularia*, p. 387.

⁴⁹ LESAR 2000, pp. 165–169.

⁵⁰ KFSL, FAJDIGA 1777, p. 617.

samostan bolje gmotno preskrbljen od obeh omenjenih samostanov na Kranjskem, o čemer bomo pisali v nadaljevanju. Kako dolgo je ostal študij filozofije na Sveti gori, ne vemo natančno, a sklepamo lahko, da se je končal nekaj let pred koncem tridesetih let. Na to kažeta sklep definitorija iz leta 1640, ki je določal, da se študij filozofije nadaljuje v Ljubljani,⁵¹ in pa nadaljevanje gradnje samostana v letu 1638.⁵²

Študij filozofije se je na Sveto goro zagotovo vrnil v drugi polovici stoletja. Fajdiga poroča, da je imela provinca v letu 1670 dva študija – prvega na Trsatu in drugega na Sveti gori, ki pa se je leta 1673 preselil v Samobor in se leta 1680 ponovno vrnil na Sveto goro. V naslednjih desetletjih je svetogorski samostan večino časa gostil eno od dveh oz. treh šol filozofije v provinci.⁵³ Izjema je približno desetletna prekinitev, ki je nastopila leta 1708 oz. 1709, in sicer zaradi novogradnje samostanske stavbe pod vodstvom gvardijana p. Romualda Sitarja. Filozofski študij se je vrnil na Sveto goro leta 1719 in tam ostal vse do zadnje četrtine 18. stoletja (1783), ko je bil samostanski redovni študij v habsburških deželah ukinjen.

Ob filozofskem študiju je samostan na Sveti gori krajša obdobja gostil tudi študij moralne teologije, občasno pa so bila lektorjem, ki so sicer predavali filozofijo, naložena predavanja iz področij kanonskega prava, kazuistike, ali pa so bili za ta področja nastavljeni samostojni lektorji. Provincijska šola moralne teologije se je v daljšem obdobju pogosto selila med samostani. Zaradi tega jo je p. Placid Fabiani imenoval celo »potujoča šola«.⁵⁴ Moralno teologijo so na Sveti gori poučevali v dveh obdobjih, v začetku 18. stoletja, in sicer pred začetkom in ob koncu gradnje novega samostana. V letu 1708 je bil za lektorja moralne teologije na Sveti gori imenovan p. Evgenij Hočever, v letu 1717 p. Kazimir Slatner in 1718 p. Servul Kalin.⁵⁵ Predavatelji občasnih vsebin so omenjeni že v prvih letih, za katere imamo na voljo tabele služb, določenih s strani province. Tako sta bila kot lektorja kanonov v svetogorskem samostanu imenovana Bartolomej Zulliani (1679) in Angel DeGratia (1680), samostojno pa je predaval Vodilo v letu 1697 Filip Kolumbić. V 18. stoletju so učitelji občasnih predmetov pogosto kar lektorji stalnih šolskih programov. To velja tudi za Sveto goro. V letu 1733 je tako prvi od lektorjev filozofije predaval tudi kazuse, drugi pa Vodilo, podobno se je ponovilo tudi v letu 1739 in 1746. Sicer pa je bila od sredine štiridesetih let 18. stoletja stalnica, da so svetogorski lektorji filozofije predavali tudi kazuse.⁵⁶

Dobra gmotna preskrba samostana in predvsem ugodna klima na Goriškem sta najverjetnejša dejavnika, ki sta svetogorskemu samostanu dali še eno pomembno vlogo v provinci. Že v letu 1640 je vodstvo province določilo, naj se za onemogle brate v Solkanu in Novem mestu ustanovita okrevališči s pripadajočima lekarnama.

⁵¹ ASFP, III-8a, *Acta Capitularia*, p. 390.

⁵² KFSL, FAJDIGA 1777, p. 618.

⁵³ Tabele province in imenovanj lektorjev: ASFP, III-9, *Provincialni protokol* 1; KFSL, FAJDIGA 1777, p. 169; ŠPelič 2013, pp. 268–270.

⁵⁴ FABIANI 1894, p. 1193.

⁵⁵ ASFP, III-9, *Provincialni protokol* 1, pp. 391, 470, 478.

⁵⁶ Ibid., pp. 36, 50, 278, 391, 470, 478, 739; ASFP, III-9, *Provincialni protokol* 2, pp. 143, 303, 429.

Ob tem je vodstvo določilo, da morajo za novomeško okrevališče hrvaški samostani prispevati po pet goldinarjev letno.⁵⁷ Slednje lahko interpretiramo, da je bil novomeški infirmarij namenjen za brate iz vzhodnega dela province, solkanski pa za tiste iz samostanov v zahodnem delu ter da je bil svetogorski samostan, s katerim je bil infirmarij v Solkanu povezan, tako dobro gmotno preskrbljen, da matičnim hišam bratov, ki so se zdravili v okrevališču, ni bilo potrebno prispevati za njihovo oskrbo.

Že pred prihodom frančiškanov je cerkev na Sveti gori posedovala več nepremičnin v Solkanu in tudi prvi svetogorski gvardijan, p. Marjan iz Bosne, je za samostan kupil oz. zamenjal nekaj posesti v Solkanu.⁵⁸ Frančiškani so nato v letu 1590 pridobili hišo z brajdo v Solkanu z namenom, da tam postavijo okrevališče za bolne brate. Za postavitev hospica so si pridobili tudi dovoljenje cesarja Ferdinanda.⁵⁹ Kapitelj province, ki je zasedal leta 1626 na Sveti gori, je določil, da je treba v treh mesecih kupiti hišo, ki stoji poleg hospica, sicer pa poiskati za potrebe povečanja hospica drugo hišo.⁶⁰ Ali in kdaj je bil izpolnjen ta sklep kapitlja, ne vemo, so pa frančiškani povečali posest v Solkanu leta 1630, saj je grof Rajmund Thurn, lastnik gospostva Vipolže, podaril svetogorski cerkvi vrt, ki je ležal ob hospicu.⁶¹ Iz omenjenih zapisov ni razvidno, ali je solkansko okrevališče služilo le bratom iz samostana na Sveti gori ali tudi tistim iz drugih samostanov province, kot je to nedvomno določil kapitelj leta 1640.

Frančiškani so v letu 1700 poskrbeli za udobnejše bivanje v solkanskem hospicu s tem, da so vanj napeljali vodo iz bližnjega izvira. Leta 1708 je gvardijan p. Romuald Sitar povečal hospic, ki je imel tako 12 celic. Nekaj desetletij kasneje (1734) je p. Gašper Pasconi ponovno temeljito prenovil hospic, prenovili so tudi cerkvico sv. Antona Padovanskega, ki je pripadala hospicu. Naslednje leto je patriarh dovolil provincialu, da cerkev sv. Antona posveti.⁶² Solkanski hospic, ki ni nikoli postal samostojna redovna hiša, je bil leta 1786 ukinjen po odloku državne oblasti skupaj z zaprtjem romarskega svetišča na Sveti gori.⁶³

Kot je bilo že omenjeno, je svetogorska cerkev razpolagala z več zemljišči v Solkanu in okolici. Deželni knez in bodoči cesar Ferdinand II. pa je svetogorske frančiškane oprostil carin, mitnin, mostnin in sploh vsakršnih dajatev. Ob tem so imeli bratje, kot je bila sicer navada v redu manjših bratov, dovoljenje hoditi od hiše do hiše in prositi miloščino, predvsem v pridelkih in obrtniških izdelkih.⁶⁴ To zbiranje darov od hiše do hiše, imenovano kolektura ali bera, je lahko potekalo na območju, ki je bilo natančno dogovorjeno v okviru province oz. med provincami. Pravila v povezavi z zbiranjem kolekture, morebitnimi spori glede območij med provincami in samostani so podrobneje

⁵⁷ ASFP, III-8a, *Acta Capitularia*, p. 389.

⁵⁸ PAVLIN 2019, pp. 176–193.

⁵⁹ KFSK, KPŠŠ/4643, *Breviarium* 1778, pp. [322–326]; cf. ČERV 1909, pp. 21–22.

⁶⁰ ASFP, III-8a, *Acta Capitularia*, p. 386.

⁶¹ KFSK, KPŠŠ/4643, *Breviarium* 1778, pp. [331–333]; cf. ČERV 1909, p. 22.

⁶² KFSL, FAJDIGA 1777, pp. 1194–1195.

⁶³ TOMINEC 1929, p. 309.

⁶⁴ KFSK, KPŠŠ/4643, *Breviarium* 1778, pp. [261–262]; cf. ČERV 1909, p. 19.

določale redovne konstitucije, sklepi generalnih kapitljev, pa tudi provincialni statuti.⁶⁵ O vprašanjih v povezavi s kolekturo je večkrat razpravljalo tudi vodstvo province. Med njimi so najpomembnejše tiste odločitve, ki opredeljujejo območje posameznega samostana, na katerem se lahko zbira miloščino. Definitorij je obravnaval tudi spore v zvezi s kolekturo ter morebitne kršitve pravil in dogovorov. Ob kolekturi pa je treba omeniti tudi druge darove in privilegije, ki so omogočili razmeroma dobro gnotno stanje svetogorskega samostana. Med njimi je treba najprej izpostaviti pravico sečnje lesa v bližnjih gozdovih, ki so jih sicer uporabljali Solkanci in Grgarci. To naj bi svetogorskemu samostanu dovolil že Ferdinand II. (1626), pravice pa jim je potrdil tudi cesar Ferdinand III. leta 1654.⁶⁶ Frančiškani so les uporabljali tako za kurjavo kot za gradbeni material. Samostan na Sveti gori je v primerjavi z drugimi samostani v provinci razpolagal tudi z večjim številom mašnih ustanov, ki so jih utemeljili ne-le člani plemiških družin iz bližnjih gosposčin, pač pa tudi več neplemenitih darovalcev. Leta 1776 je bilo pri svetogorskem samostanu utemeljenih 18 mašnih ustanov za 358 mašnih namenov letno, od katerih je več kot polovica izhajala že iz prve polovice 17. stoletja, česar pri drugih samostanih Province sv. Križa na Slovenskem ni mogoče zaslediti. Opozoriti je treba tudi na razmeroma velik delež – polovico manjših ustanov, ki niso presegale treh mašnih namenov letno. Iz glavnih ustanov pa frančiškani niso prejeli le obresti, pač pa tudi darove v naravi (sveče in žito).⁶⁷ Kljub tem darovom je bila kolektura pomemben vir za preživljanje samostanske družine.

Iz 17. in 18. stoletja nam je znanih več določitev območij kolekture samostanov Province sv. Križa ter drugih odločitev vodstva province, povezanih s kolekturo vseh oz. posameznih samostanov. Najstarejši nam znani zapis je sklep provincialnega kapitlja, ki je potekal avgusta 1617 (Fajdiga navaja, da naj bi bil kapitelj leta 1617) v Ljubljani. Ta pojasnjuje, da so bila območja kolekture predhodno opredeljena in določa, naj si miloščino vina na Vipavskem enakomerno razdelita ljubljanski in svetogorski samostan, kolekturo žita na Kranjskem pa naj najprej opravi ljubljanski in nato svetogorski. Dodatno je bilo določeno, da jo celovski (samostan je pripadal tirolski provinci) in ljubljanski samostan izvajata istočasno.⁶⁸ Omenjeno določbo je treba razumeti v kontekstu dokončne pridružitve ljubljanskega samostana Provinci sv. Križa, katerega upravljanje je za krajše obdobje v začetku 17. stoletja prevzela Provinca Avstrije.⁶⁹ Kapitelj, ki je potekal na Sveti gori oktobra 1626 (Fajdiga 1625), pa je določil nekatera pravila v zvezi z izvajanjem kolekture. Strogo je prepovedal zbiranje denarja na kolekturah, pri podeljevanju zakramentov in zakramentalov ali ob oltarjih. Bratom, ki so zbirali kolekturo, je bilo prepovedano imeti pri sebi denar, ob tem pa je bilo sprejeto tudi navodilo, da je dovoljeno pri kolekturi žita in vina prositi

⁶⁵ ŠKOFLJANEC 2006, pp. 140–143.

⁶⁶ KFSL, FAJDIGA 1777, p. 628.

⁶⁷ ŠKOFLJANEC 2008, pp. 189–190.

⁶⁸ ASFP, III-8a, *Acta Capitularia*, p. 381.

⁶⁹ ŠKOFLJANEC 2008, pp. 150–152.

milosčino le v količini, ki je potrebna za eno leto in ne več. Ob določbah kapitlja glede oblačil pa je izpostavljeno, da je za oblačila tistih, ki zbirajo milosčino na kolekturi, dolžan poskrbeti gvardijan samostana.⁷⁰ O mejah območja kolekture ljubljanskega samostana je razpravljal definitorij na seji junija 1631 in določil, da je meja območja proti svetogorskemu samostanu Škofja Loka in na drugi strani gozdnato območje Hrušice, ki ga ni dovoljeno prečiti.⁷¹ Definitorij pa je v letu 1644 obravnaval tudi kršitev običajnih meja, in sicer je svetogorski gvardijan (njegovi zbiralci milosčine) prečkal meje kolekture vina kamniškega samostana.⁷² Glede na območja kolekture, ki so nam natančneje znana iz kasnejših obdobij, smemo domnevati, da je šlo za kršitev na Krasu ali v Vipavski dolini. Očitno pa so bile tovrstne kršitve pogoste, saj je kapitelj leta 1650 sprejel sklep, naj se ne prečka mej kolekture,⁷³ vsebinsko enak sklep pa je bil sprejet na kapitlju avgusta 1667 v Ljubljani.⁷⁴

Občasno je prihajalo do nesoglasij ali celo sporov glede zbiranja kolekture z drugimi provincami in cerkvenimi institucijami. Definitorij je tako leta 1669 sprejel sklep, da je treba v primeru, da bi tržaški škof oviral kolekturo trsaškega, pazinskega in svetogorskega samostana, ki so jo zbirali na ozemlju njegove škofije, to prijaviti in se pritožiti pri sv. kongregaciji ter tako zavarovati pravice redovnikov.⁷⁵

Prva nam znana natančnejša razmejitev območij kolekture na ozemlju notranjeavstrijskih dežel je zapisana v sklepih kongregacije definitorija aprila 1652, ki je potekala na Sveti gori. Svetogorskemu samostanu je bilo določeno območje, ki je na eni strani segalo do Škofje Loke, na drugi do Vrhnike in na tretji do Kočevja. Glede na opise meja ostalih samostanov, je svetogorsko mejilo na območja kolekture samostanov v Ljubljani, Novem mestu, Trsatu in Pazinu. Slednji je namreč zbiral milosčino pšenice na Krasu, vendar upoštevač meje samostanov Trsat in Sveta gora.⁷⁶ Naslednji opis meja kolekture nam je znan iz sklepov kapitlja leta 1670. Meje območja svetogorskega samostana so ponovno določene s Škofjo Loko, Vrhniko in Kočevjem, dodatno pa je opisana meja v južnem delu, in sicer so smeli svetogorski bratje zbirati milosčino do Trsta in na Krasu do Trnovega (danes Ilirske Bistrice).⁷⁷ Za obdobje do ukinitve samostana je ohranjenih še nekaj opisov meja kolekture, ki pa vsebinsko bistveno ne dopolnjujejo dveh, ki jih bomo podrobneje predstavili v nadaljevanju.

Ob sprejemu statutov leta 1719 so bile na kapitlju na novo opisane in določene tudi meje kolekture. Pri zasedanju so sodelovali tudi p. gvardijani in tako lahko sklepamo, da so to dejanski opisi območij, na katerih so bratje iz posameznih samostanov zbirali milosčino. Za samostan na Sveti gori je tako določeno naslednje območje in vrste darov.

⁷⁰ ASFP, III-8a, *Acta Capitularia*, p. 384.

⁷¹ Ibid., p. 388.

⁷² Ibid., p. 393.

⁷³ Ibid., p. 395.

⁷⁴ Ibid., p. 412.

⁷⁵ Ibid., p. 415.

⁷⁶ Ibid., pp. 395–396.

⁷⁷ ASFP, III-9, *Provincialni protokol* 1, p. 6.

Bratje, ki so odšli na kolekturo, so smeli zbirati maslo po tolminskih, cerkljanskih, žirovskih, idrijskih in podkorenskih planinah, to pa ni bilo dovoljeno v Bohinju, Poljanah, na Bledu, Jesenicah in drugih krajih Gorenjske. Na Krasu in Pivškem je bilo samostanu določeno območje, ki je segalo do župnij Senožeče in Košana, do mlinov pri Premu ter župnij Tomaj, Povir in Hrenovice. S sklepom kapitlja je bilo samostanu na Sveti gori dovoljeno ohraniti kolekturo soli v mestu Koper, vendar le pod pogojem, da odtehta od nabrane soli deset modijev za pazinski samostan. Svetogorskemu samostanu so določili za kolekturo zelenjave območje notranjskih krajev Razdrtega, Landola, Planine, Gornjega in Dolnjega Logatca ter Cerknice. Je pa bil svetogorski samostan edini v provinci, ki je smel zbirati miloščino v železu. Kapitelj je za to določil naslednje kraje na Gorenjskem: Bohinj, Kamna Gorica, Bled, Kropa in Poljane. V vseh teh krajih so smeli zbirati tudi platno. Za domačo kolekturo na bližnjem Goriškem, Vipavskem, Tolminskem in Čedadskem je bilo določeno, naj ostane nespremenjena. Kapitelj je določil tudi pot svetogorskih zbiralcev miloščine v Kanalski, Ziljski in Gornjesavski dolini oz. »koroško kolekturo«. Bratje so se tako odpravili do Trbiža (Tarvisio) in od tam po Kanalski dolini do Tablje (Pontebba), od koder so se vrnili v Trbiž in se za tem preko Vrat (Thörl) napotili v Ziljsko dolino in po njej vse do vključno Šmohorja (Hermagor), tam so se znova obrnili in nadaljevali ob Zilji do mostu pri Brnici (Fürnitz) in nato proti meji župnije Beljak (Villach) na eni in gradu Bekštajn (Finkenstein) na drugi strani. Omenjena župnija in grad pa nista vključena v območje kolekture. Pri Bekštajnu so se bratje obrnili proti jugu ter se preko Korenskega sedla spustili v Gornjesavsko dolino do Plavža, ki je bil vključen v območje kolekture, medtem ko so bile Jesenice zunaj nje. Svetogorskemu samostanu je bila na kapitlju priznana tudi pravica do zbiranje miloščine v olju v Dolini in Trstu.⁷⁸

Kratka zgodovina cerkve in samostana na Sveti gori,⁷⁹ rokopis v obliki libela, datiran z dne 2. julija 1776, ki so ga podpisali takratni gvardijan br. Karel Novak in še štirje bratje, najverjetneje diskreti (svetovalci gvardijana), se hrani v arhivu province v Ljubljani in med drugim vsebuje tudi opis območja in načina zbiranja kolekture v drugi polovici 18. stoletja na podlagi vpisov v samostanskem protokolu.

Svetogorskim bratom je bilo dovoljeno prositi miloščine v olju na področju Krasa in v tržaški okolici ter v mestih Trst, Gorica in Gradišče. Nabirka v mestih je bila dovoljena do leta 1776, ko je bila odpravljena. V osmini pred praznikom očiščenja Device Marije (svečnico) so imeli bratje nabirko voščenih sveč v Gorici. Sušeno meso so nabirali po Vipavskem, Krasu, v Šmartnem, Števerjanu in drugje po Brdih, v Učji in po več bližnjih krajih Tolminske in Kranjske. Kolektura železa je potekala na Gorenjskem v Železnikih, Kamni Gorici, Kropi in v Bohinju in v drugih krajih. Maslo so zbirali od Tolmina proti Kranjski, na Koroškem, v Tolminu in Učji. V nasprotju s starejšimi opisi kolekture, ta navaja miloščino v jagenjčkih, ki so jo dobili na Krasu, Pivškem in v Čepovanu ter drugih bližnjih krajih. Za miloščino v pšenici so prosili na širšem območju Čedada, v Gorici in Brdih, na Krasu, v Vipavski dolini,

⁷⁸ Ibid., pp. 526–527.

⁷⁹ ASFP, IIb-12a, *Breviarium* 1776, pp. [36–37].

v Renčah, Solkanu, na področju Kanala ter v Lokovcu in Grgarju. Na kolekturo sira je šel eden od pridigarjev na Kras in na Pivško. Sklepajoč na natančnost opisa, je bil najpomembnejši del kolekture zbiranje mošta. Opis je v celoti najdaljši in zajema vsa bližnja vinorodna območja ter navaja številne kraje na področju Krasa, Vipavske doline, Brd in Furlanije. Območje, na katerem je samostan zbiral darove v zelenjavi, pa je bilo na Kranjskem in je vključevalo Logatec, Planino, Unec, Cerknico, Bloke, Šteberk, Lož in druge kraje v smeri Kočevske.

Območja kolekture pa niso zgolj tisti kraji, v katerih je samostanska skupnost prejela darove, pač pa je nedvomno tudi področje, na katerem je samostan pastoralno deloval. Žal nam ni znan kak ohranjen svetogorski samostanski protokol ali priročnik gvardijana, v katerem so bile ob navodilih za zbiranje kolekture običajno vpisane tudi pastoralne obveznosti samostana zunaj matičnih župnij. Študij vseh doslej nam znanih ohranjenih priročnikov gvardijanov v Provincii sv. Križa je namreč pokazal, da se področje kolekture ujema z ozemljem župnij, v katere so hodili člani samostanske skupnosti spovedovat in pridigat. Najbolj običajno je bilo to na dneve, ko so v župniji slavili praznik zavetnika župnijske cerkve.⁸⁰ Pri romarskih samostanih v provinci (Trsat, Sveta gora, Nazarje), za katere lahko ugotovimo, da imajo še posebno velika območja kolekture, pa iz razpoložljivih virov, ki opisujejo dneve, v katerih so bila običajno organizirana romanja iz različnih krajev, lahko dodatno ugotovimo ujemanja z območji kolekture, saj se med procesijami omenjajo tudi tiste iz Žirov in Vrhnike.⁸¹

Svetogorski samostan pa ni bil edina redovna hiša v pastoralo usmerjenih redovnih skupnosti na ozemlju Goriške in njej bližnjih krajih. Že ob prihodu frančiškanov na Sveto goro sta v Gorici in Gradišču delovala samostana minoritov in servitov, konec stoletja in predvsem v 17. stoletja pa so se jim pridružili samostani kapucinov (Gorica 1591, Krmin 1617, Sv. Križ 1637, Gradišče 1650) ter jezuitov (Gorica 1615) in dominikancev (Fara 1648).⁸² Oznanjevanje evangelija svetogorskih bratov z besedo, predvsem pa z življenjem, je našlo odmev tudi v klicu, ki je pripeljal do vstopa v red nemajhno število bratov, ki so bili po rodu iz Goriške, kar kaže na pastoralno moč svetogorskega samostana. Za podrobno primerjavo števila novih redovnikov oz. redovniških kandidatov iz območij, ki so povezani z različnimi samostani v provinci in ob tem tudi upoštevanja prisotnosti drugih redovnih skupnosti, bi bila potrebna precej obširna raziskava. Zato se bom osredotočil na predstavitev nekaj članov province, po rodu z Goriške, ki so pomembno zaznamovali življenje province, pa tudi širše redovne skupnosti, in seveda tudi samostana na Sveti gori.

Prvi med njimi je p. Bonaventura Žbona (*Spona*), ki je bil provincial kar trikrat (1613–1616, 1622–1625, 1634–1637). Kot je bilo že omenjeno, je bil prav v času gvardijanata p. Bonaventure svetogorski samostan povečan, kar je omogočilo prihod redovnega študija na Sveto goro.

⁸⁰ Cf. ŠKOFLJANEC 2006, pp. 145–146; ŠKOFLJANEC 2008, pp. 157–158, 164–166, 258.

⁸¹ ŠKOFLJANEC 2008, pp. 195, 223, 257.

⁸² TAVANO, S. 1994, pp. 159–161; *Slovenski zgodovinski atlas* 2011, pp. 84–85.

Po drugem provincialatu je Žboni sledil p. Mihael Kumar pl. Kumberg, ki je bil provincial dva mandata zapored (1625–1631). Kumar, eden najodličnejših sinov Province sv. Križa, je opravljal še številne druge visoke službe v redu in tudi Cerkvi na Kranjskem. Med drugim je bil tudi provincial avstrijske frančiškanske province, generalni definitor tj. član najožjega vodstva reda, generalni komisar reda za nemške dežele, cesarski svetnik, prošt ljubljanskega stolnega kapitlja in ljubljanski pomožni škof ter novomeški prošt.⁸³ Kumar je kot generalni komisar vizitiral več provinc oz. predsedoval njihovim kapituljem.⁸⁴ Prav pod Kumarjevim vodstvom je definitorij sprejel odločitev o preselitvi redovnega študija filozofije s Trsata na Sveto goro.⁸⁵ Kumar pa je bil tudi posvečevalec kapucinske samostanske cerkve v Sv. Križu pri Vipavi.⁸⁶

Kumrov naslednik, p. Leon Maljavec, je bil po rodu prav tako z Goriške in je dvakrat vodil provinco (1631–1634, 1637–1640).⁸⁷ V času njegovega drugega mandata na čelu province je p. Bonaventura Žbona zaključil gradnjo samostana na Sveti gori. P. Leona so bratje večkrat izvolili v definitorij province in dvakrat tudi za kustosa (namestnika provinciala), bil je tudi gvardijan samostanov na Sveti gori (1643–1647) in v Kamniku ter večkratni novomeški gvardijan.⁸⁸

Več frančiškanov, ki so bili po rodu z Goriške najdemo med redovnimi pisatelji. Med njimi sta dva iz goriške družine Pasconi, ki sta opisala zgodovino dveh najpomembnejših romarskih svetišč v provinci. Iz te družine so v Provincio sv. Križa vstopili štirje njenih člani, kar trije od njih pa so postali lektorji na različnih redovnih študijih v provinci. Najstarejši med njimi, p. Klar Pasconi, s krstnim imenom Janez Pavel je v red vstopil v Nazarjah 30. decembra 1699. Velik del svojega redovnega življenja je preživel kot lektor filozofije v Novem mestu (1708–1709) in na Trsatu (1712–1713) ter teologije na Trsatu (1713–1717) in kot generalni lektor v Ljubljani (1717–1723). Deset študijskih let je bil tudi lektor kanonov na Trsatu (1726–1737). Napisal je več del, najbolj znana je njegova v Benetkah natisnjena zgodovina samostana Trsata (*Triumphus Coronatae Reginae Tersactensis, signis prodigiis ubique nitentis*). Drugi izmed frančiškanov družine Pasconi je Klarov mlajši brat p. Gašper Pasconi, s krstnim imenom Lovrenc Frančišek. V red je prav tako vstopil v Nazarjah 5. aprila 1706. V letu 1713 je nastopil službo lektorja na študiju filozofije v Klanjcu in jo nato nadaljeval na Trsatu, najprej kot lektor filozofije (1716–1719) in za tem kot lektor teologije (1719–1723), čemur je sledilo poučevanje na generalnem študiju v Ljubljani (1723–1730), s čimer si je prislužil tudi naziv zaslužnega lektorja. Kljub temu je še nadaljnji dve leti služil kot lektor kanonov prav tako v ljubljanskem samostanu. Za tem je p. Gašper nadaljeval svoje redovno življenje kot večkratni predstojnik samostana na Sveti gori (1732–1735, 1741–1743, 1744–1745, 1748–1750, 1751–1752)

⁸³ LISEC, MARKUŽA 1983; VIŠOČNIK 2018.

⁸⁴ KFSL, FAJDIGA 1777, p. 156.

⁸⁵ ASFP, III-8a, *Acta Capitularia*, p. 387.

⁸⁶ TAVANO, S. 1994, p. 160.

⁸⁷ KFSL, FAJDIGA 1777, pp. 101–102.

⁸⁸ KFSL, FAJDIGA 1777, pp. 736, 791, 888.

in tudi en mandat kot provincial (1735–1739). P. Gašper je v letu, ko je bil izvoljen za provinciala, tudi vizitiral Bavarsko provinco. Svojo večletno službo svetogorskega gvardijana pa je nadgradil tudi s prvo, leta 1746 v Benetkah tiskano, zgodovino svetogorskega svetišča in samostana (*Historia ecclesiae, et conventus Montis Sancti divae Virginis Gratiarum*). Tudi tretji med frančiškani iz družine Pasconi p. Klar ml., s krstnim imenom Pavel, je vstopil v red v Nazarjah 26. junija 1740. Bil je nečak p. Klara starejšega. Podobno kot starejša sorodnika je tudi on opravljal več let službo lektorja filozofije in teologije in si pridobil naziv zaslužnega lektorja. P. Klar ml. je napisal več razprav in spisov s področja filozofije, teologije in zgodovine. Rokopise njegovih del hrani knjižnica samostana Trsat, kjer je bil šest let tudi gvardijan.⁸⁹

Med pisatelji province, ki jih v svoji razpravi navaja Alfonz Furlan, so ob že omenjenih tudi trije, ki prihajajo z Goriškega, vse tri pa omenja v svoji zgodovini tudi Maver Fajdiga. Najstarejši med navedenimi je p. Frančišek Scalletari, ki je leta 1688 izdal knjigo o pomorskem potovanju Janeza Jožefa Herberštajna (*Condotta navale e vera relatione del viaggio de Carlistot a Malta dell' illustrissimo sig. Giovanni Gioseppe d'Herberstein*). Nekaj mlajši je p. Žiga Žigon, ki je bil ob koncu sedemdesetih let lektor na generalnem študiju v Ljubljani in dosegel naziv »lector jubilatus«, dve šolski leti 1683–1685 pa je predaval filozofijo tudi na Sveti gori. Za svoje študente je napisal učbenik (*Summulae spirituales de oratione mentali, seu meditatione*), ki ga je izdal v Benetkah leta 1697. Žigon pa je opravil tudi pomembno nalogo v imenu vrhovnega predstojnika reda, saj je leta 1693 vizitiral Provincio Češke sv. Vavla. V letih 1698–1701 mu je vodstvo province zaupalo službo svetogorskega gvardijana. Eden redkih pridigarjev iz Province sv. Križa, ki mu je uspelo natisniti svoje pridige (*Quadragesimale*), je bil p. Frančišek Zupančič, s krstnim imenom Andrej Janez, iz Gradišča ob Soči. Kot sedemnajstletnik je 15. novembra 1704 vstopil v red v samostanu Nazarje. V letu, ko je izšla njegova knjiga, je opravljal službo vikarja samostana na Sveti gori.⁹⁰

Zgodovinar province, p. Maver Fajdiga, v svojem delu navaja tudi brate, ki so opravljali pomembne službe v imenu vodstva reda. Med njimi sta bila z Goriškega ob že omenjenih Kumarju in Žigonu tudi dva člana družine Beltram. Starejši med njima je p. Žiga, lektor, v obdobju 1650–1653 provincial in pred tem tudi sekretar generalnega komisarja za nemške dežele. Vrhovni redovni predstojnik ga je leta 1660 imenoval za vizitatorja malopoljske province. P. Žiga je med letoma 1653 in 1655 opravljal tudi službo gvardijana na Sveti gori. Nekaj mlajši pa je p. Gašper Beltram, ki je opravljal naloge namestnika tajnika celotnega reda in bil med letoma 1673 in 1676 provincialni minister. Za vizitatorja mesinske province na Siciliji je bil imeno-

⁸⁹ Hoško 2004, pp. 198–201; ASFP, III-8a, *Tyrocinium* 1658, fol. 66v, 71r, 132r; ASFP, III-9, *Provincialni protokol* 1, pp. 391, 428, 434, 440, 450, 459, 470, 478, 479, 531, 532, 541, 548, 553, 560, 562, 575, 591, 600, 624, 637, 651, 661, 669, 670, 672, 739, 755, 794, 797, 837; KFSL, FAJDIGA 1777, pp. 151–152, 155; FURLAN 1926, pp. 35, 38.

⁹⁰ FURLAN 1926, pp. 32–33, 35; KFSL, FAJDIGA 1777, pp. 151, 737; *Provincialni protokol* 2, pp. 142, 200.

van leta 1672. Istega leta je bil prvič izvoljen tudi za svetogorskega gvardijana. To službo je opravljal še enkrat v obdobju 1688–1689.⁹¹

Med člani province, ki so bili posvečeni v škofovsko službo, pa je ob Mihaelu Kumru iz Goriške tudi p. Bonifacij Cecotti. Rojen je bil 15. maja 1696, v red pa je vstopil na svoj 18. rojstni dan na Sveti gori. Čeprav ni opravljal posebnih služb v provinci, je bil leta 1741 predlagan za škofa v Pičnu, kar je papež Benedikt XIV. potrdil. Cecotti je v štiriindvajsetih letih svojega škofovanja blagoslovi več oltarjev samostanskih cerkva svoje matične province. Med njimi tudi že leto po svoji posvetitvi oltar sv. Janeza Nepomuka na Sveti gori.⁹²

Med člani province, ki so se še posebej odlikovali, pa pisec zgodovine province p. Maver Fajdiga omenja tudi p. Vilibalda Lozeja iz Goč na Vipavskem, misijonarja v Albaniji, misijonskega podprefekta, ki je stregel kužnim, se od njih nalezel bolezni in umrl star 36 let.⁹³

V skladu z Vodilom ter redovnimi konstitucijami so bratje najpomembnejše odločitve v provinci sprejemali na kapitljih province, ki so običajno potekali vsaka tri leta, občasno pa tudi na daljša obdobja, v času med kapitlji pa na zasedanjih (kongregacijah in vmesnih kongresih) definitorija. Svetogorski samostan s svojo, geografsko nekoliko odmaknjeno lego na zahodnem robu province ni bil najprimernejši kraj za taka srečanja, kljub temu pa je gostil tri kapitlje in kar nekaj srečanj definitorjev. Prvi od kapitljev je samostan gostil že desetletje in pol po prihodu bratov na Sveto goro. Kasneje sta bila kapitlja province na Sveti gori še v letu 1625 in 1656,⁹⁴ medtem ko so se definitorji v obdobju od ustanovitve samostana do kronanja svetogorske podo-be srečali na Sveti gori le v letih 1642, 1644, 1650, 1652, 1663 in 1694.⁹⁵

Samostan na Sveti gori nad Gorico je bil v zgodnjem novem veku pomemben gradnik trdnosti Province sv. Križa. Medtem ko ji je v prvih desetletjih omogočil preživetje, je v desetletjih do jožefinske dobe omogočil izvajanje tistih dejavnosti znotraj province, ki so zahtevale trdno gmotno osnovo, pa tudi odmaknjenost od živahnjšega utripa, značilnega za urbana naselja. Kljub odmaknjenosti pa je svetogorsko svetišče ohranilo priljubljenost pri častilcih in priprošnjikih k Devici Mariji, k čemur so gotovo pripomogli tudi tamkajšnji spovedniki in pridigarji iz vrst Frančiškovich manjših bratov.

⁹¹ KFSL, FAJDIGA 1777, pp. 153, 736–737.

⁹² Ibid., pp. 177, 212, 660, 909, 934, 1137; III-8a, *Tyrocinium* 1658, fol. 80r.

⁹³ KFSL, FAJDIGA 1777, p. 149 (dodatek).

⁹⁴ Ibid., pp. 99, 101, 104.

⁹⁵ Ibid., pp. 102, 103, 104, 109; ASFP, III-8a, *Acta Capitularia*, pp. 391, 392, 395.